ఇలాగే జరుగుతోంది

"చదువుకున్న వాడికన్నా చాకలే మేలు."— ఈ సామెత రాజయ్యకు తెలుసు. కాని ఆ సామెతలో అతనికి నమ్మకంలేదు.

'నల్గురు సదూకునోళ్లుండబట్టె నాల్గు ఇస్త్రీ బట్టలు పడతన్నాయ్. నాల్గు డబ్బులు కిడతన్నాయ్' అనుకుంటా డతను.'

రాజయ్య వుంటున్న 'షాపు' అనబడే 'ఇల్లు' అనబడే 'షాపు' అతనిదికాదు. అతనందులో అద్దె కుంటున్నాడు. ఓనర్‌కి కోపమొచ్చి నప్పుడల్లా, 'సాపు కాలీసెయ్‌రా నంజ కొడకా!' అని ముద్దుగా చెప్తాడు. రాజయ్య కోప్పడడు. బతిమాల్తాడు. ఓనర్ తన నోటీసు ఉపసంహారించు కుంటాడు. అందులో అతను ఊరికే ఉండటం లేదనీ, నెలకి అక్షరాలా అరవై రూపాయలు అద్దె కడుతున్నాడనీ రాజయ్యకే కాదు ఓనర్కీ తెలుసు. తోటి మనిషికున్న అవసరంమీద ఆడుకునే ఈ దేశపు మనిషి— ఓనరు. రాజయ్య ట్రేడ్‌యూనియనిష్టుకాడు. అందుకని ఓనర్తో పేచీపెట్టు కోడు. బతిమాలి పబ్బం గడుపుకుంటాడు.

తాతల్నాటి ఇస్త్రీబల్ల (దాని నాలుగోకాలు కుంటిది—ఈ దేశంలో ధర్మంలాగ) తండ్రిచ్చి పోయిన ఇస్త్రీపెట్టె, తను 'వయసు'లో వున్నప్పుడు కొనుక్కున్న అద్దాలూడిపోయిన బీరువా, కాళ్లు కడిగి మామ ఇచ్చిన పెళ్లాం, ఆమె సిగ్గునిగ్గుల్ని చవి చూసినందుకు ఆమె ప్రసాదించిన ఆర్గురు పిల్లలు—రాజయ్యకున్న ఆస్తులు.

అందరి బట్టలూ ఉతికే రాజయ్య కెప్పుడూ ఒంటిమీద చొక్కా వుండదు. అతని పిల్లల్లో ముగ్గురికి లాగూలు చొక్కాలు కూడా వుండవ్. 'ఎందుకుండవ్?' అని అతనెప్పుడూ ఎవర్నీ ప్రశ్నించలేదు. ప్రశ్నిం

చడం తెలియని అతనికి, ప్రశ్నించినా ఫలితం వుండదన్న సంగతి కూడా తెలియదు.

ఆ ఒక్క గదిలోనే అతను లాండ్రీ షాపు నడుపుతాడు. అందులోనే అతని భార్య రెండు పూట్లా ఇంత గంజి కాస్తుంది. అందులోనే అతని పిల్లలు ఎండగా వున్నప్పుడు వర్షం వస్తున్నప్పుడు బువ్వాలాట్లాడుకుంటారు. అందులోనే వాళ్లంతా రాత్రిళ్లు మామిడిపళ్ళు పేర్చినట్టు పడుకుంటారు. అందులోనే ఎప్పుడేనా అలసినఒళ్లు అలజడి చేస్తే అతను భార్యతో కాపురం చేస్తాడు.

రాజయ్య ఎకానమిస్టు కాడు. 'మేం ఇంతకష్టపడతా వుంటే ఇంతే ఫలితం వస్తోందేం?' అని ఎప్పుడు ప్రశ్నించుకోలేదు. 'ఏదో ఇంత గంజి దొరికితే సాలు' అనుకుంటాడు.

అతని భార్య మాలచ్మి—పుట్టిన తర్వాత నీడ ఎరగనిదాన్లా నల్లగా వుంటుంది. ఆ నలుపులో వింత మెరుపుంది. గంజి మాత్రం తాగే ఆమె ఒంట్లో కాయకష్టం తాలూకు సత్తువుంది. కష్టపడితే తప్ప జరుగుబాటు లేదన్న నమ్మకంవుంది. పిల్లలంటే ప్రేముంది. మొగుడంటే ఇష్టంవుంది.

ఆమె పొద్దుట్నుంచి సాయంత్రం దాకా రేవులో బట్టలుతుకుతుంది రాజయ్య షాపులో బట్టలు ఇస్త్రీ చేస్తాడు. కాస్త ఎదిగిన పిల్లలు తల్లికి తండ్రికి సాయంచేస్తారు.

రాజయ్య—జీవితాన్ని తృప్తి, అసంతృప్తి అని ఎప్పుడూ విడదీసి చూడలేదు. అతను సగటున రోజు పది పన్నెండు రూపాయలు సంపాయిస్తాడు. ఓ రోజు పన్నెండు రూపాయలు రావచ్చు. మరోరోజు రెండే రావచ్చు. బొగ్గులు, సోడా, నీలిమందు వగైరా ఖర్చులు పోను పిల్లలకి ఇంతపోసి— తనూ, పెళ్లాం కాస్త గంజి తాగ్గలిగితే అతనా రోజు హాయిగా నిశ్చింతగా నిద్రపోతాడు. కాస్త సంపాదన ఎక్కువగా వున్నప్పుడు కొంచెం సారా తాగుతాడు. ఆ రోజు మరింత హాయిగా భార్యని పులకింపిజేసి మరీ నిద్రపోతాడు.

అతనికి రేపు మీద తప్పితే, రేపు మీద నమ్మకంలేదు, ఆశల్లేవు. ఆలోచించడు. వర్తమానానికి గ్యారంటీ లేని మనుష్యులు భవిషత్తు గురించి ఆలోచించరు—ఆలోచించలేరు.

మాలచ్మికి మాత్రం తన పిల్లలు కూడా అందరి పిల్లల్లాగే చిన్న చిన్న లాగూలు, చిన్నచిన్న చొక్కాలు తొడుక్కొని స్కూలుకు వెళ్లాలనీ, చదువుకోవాలనీ ఆశ పుడుతూంటుంది. అదేమాట మొగుడితోఅంటే 'ఈళ్లు సదూకుని ఉద్యోగాలు సెయ్యాలా—ఊళ్లేలాలా? మనలాగే నాల్గు గుడ్డలుతుక్కొని గంజినీళ్లు సంపాయించుకుంటే సాలు' అంటాడు.

* * * *

రాజేశ్వర్రావు చదువుకున్నాడు.

అతను బి. ఏ. చదువుకుంటున్నప్పుడు కాని, అంతకుముందుకాని, 'చదువుకుని ఉద్యోగం చెయ్యాలా—ఊళ్లేలాలా?' అని ఆలోచించలేదు. తల్లిదండ్రులు చదువుకోమన్నారనీ, తోటివాళ్లు చదువుకుంటున్నారనీ— అతనూ చదువుకున్నాడు. జులాయిగా తిరక్కపోయినా— అతను బరువుల బాధలకు, బాధ్యతల సంకెళ్లకు దూరంగా గడిపాడు.

అతను ఒక్కొక్క క్లాసు పూర్తిచేసినప్పుడల్లా జీవితం మీద ఆశ, భవిష్యత్తుమీద నమ్మకం పెరగడం ప్రారంభించాయి. తీరా బి. ఏ. రిజల్టు వచ్చి సెకండ్ క్లాసులో పాసయ్యాడన్న విషయం తెలియగానే, అతను ప్రపంచమనే కొండమీద శిఖరం ఎక్కి కూర్చున్నట్టు ఫీలయ్యాడు.

అప్పుడతనికి 'ఉద్యోగం చెయ్యాలా—ఊళ్లేలాలా?' అన్న ఆలోచన వచ్చింది. ఊళ్లేలాలంటే ముఖ్యంగా డబ్బు, పలుకుబడి, కులపు సహకారం, నల్లటిగతం ఉండి తీరాలన్న విషయం అర్థమైంది. అవేవీ తనకు లేవని అతనికి తెలుసు. ఆ ఆలోచన విరమించుకుని ఉద్యోగమే చెయ్యాలన్న నిర్ణయానికి వచ్చాడు.

రాజేశ్వర్రావుకి నీతిగా, నిజాయితీగా బతకాలన్న అత్యాశ ఎక్కువ. కాబట్టి అతను బి. ఏ.లో సెకండ్ క్లాసు తెచ్చుకున్నా, ఏ ఉద్యోగమూ కొనుక్కోలేకపోయాడు. రెండేళ్లు గడిచినా, 'ఇక్కడో ఉద్యోగంవుంది.

అది మీరు తప్ప మరెవ్వరూ నిర్వహించలేరు. మీ సేవలు మాకు చాలా అవసరం. వెంటనే వచ్చి చేరండి' అని ఎవరూ అతన్ని ఆహ్వానించలేదు.

తన కుటుంబంలోని ఆర్గురూ తన తండ్రి కున్న రెండే రెండు రెక్కల మీద ఆధారపడి బతకడం చూసి అతను చలించిపోయాడు. తన భవిష్యత్తు గురించి—తండ్రికి సాయపడాలనే తన ఆలోచన గురించి—అతను తీవ్రంగా యోచించాడు. చివరికి ఓ నిర్ణయానికి వచ్చి, తన తల్లి దండ్రులకు తెలియపరిచాడు. వాళ్ళు కూడా ఒప్పుకున్నాక మర్నాడే ఆ ఊళ్లో వున్న బాంక్‌కి వెళ్లి ఏజంట్‌ని కలిశాడు.

రాజేశ్వర్రావు చెప్పినదంతా విన్నాక ఏజంట్ అతనికి స్వయం ఉపాధికల్పన కింద అప్పు ఇవ్వడానికి అంగీకరించాడు. కాని తను పెట్ట బోయే వ్యాపారాని క్కావల్సిన పెట్టుబడిలో అయిదో వంతు అతను పెట్టాలి— మిగిలింది బాంకే ఋణంగా ఇస్తుంది. ఆ సొమ్ముకి ఏదైనా స్థిరాస్థి గ్యారంటీ చూపెట్టాలి.

ఇంటికొచ్చి అతను తల్లిదండ్రులకి వివరంగా విషయమంతా చెప్పాడు. తన నగలు తాకట్టుపెట్టి అతని వాటా పెట్టుబడికి డబ్బు ఇవ్వ డానికి అతని తల్లి ఒప్పుకున్నది. తండ్రి తనకున్న పెంకుటిల్లు గ్యారంటీ ఇస్తానన్నాడు.

రాజేశ్వర్రావుకి చాలా ఆనందంగా వుంది. కాని, ఏ వ్యాపారం పెట్టాలి— అన్నది అతని సమస్య.... అతను పెట్టబోయే వ్యాపారానికి మంచి గిరాకీ వుండాలి. అలాంటిది ఆ పట్నంలో మరొకటి వుంటే గిరాకీ వుండదు. దానిమీద వచ్చే డబ్బుతో అతను సులభంగా బాంక్‌కి వాయి దాలు కట్టేటట్టు వుండాలి—ఇవన్నీ బాంక్‌వారు పెట్టిన నిబంధనలు.

బాంక్ ఏజంట్‌తోటి, మిత్రులతోటి ఆలోచించి ఆ ఊళ్లో డ్రైక్లీనింగ్‌లాండ్రీ పెట్టడానికి నిర్ణయించాడు. అలాటిది అక్కడ మరోటిలేదు. కొత్తగా జూనియర్ కాలేజీ పెట్టిన కారణంగానూ, పదిమైళ్ళ దూరంలో ఏదో ప్రాజెక్టు కట్టాలన్న ఉద్దేశ్యంతో—దానికి సంబంధించిన ఇంజినీరింగ్ సర్వే ఆఫీసు అక్కడ వెలుస్తున్నందువల్లా, అతని వ్యాపారానికి మంచి గిరాకీ వుంటుందని రాజేశ్వర్రావు ఆలోచన. బాంక్‌వారు దానికి అంగీకరించారు.

రాజయ్య షాపున్న వీధిలోనే ఓ ఫర్లాంగు దూరంలో 'మహాత్మా డ్రైక్లీనర్స్' వెలిసింది. ప్రారంభోత్సవంనాడు పొద్దున్నే రాజేశ్వరరావు ఆ వీధిలోనే ఉన్న ఆంజనేయుని గుడికెళ్ళి—తనని, తన వ్యాపారాన్ని ఓ ఒడ్డుకు చేర్చమని మొక్కుకున్నాడు. ఊళ్ళో పెద్దలు, బాంక్ స్టాఫ్ ప్రారంభోత్సవానికి వచ్చి, రాజేశ్వరరావు ప్రయత్నం సఫలం కావాలనీ అతను మరో పదిమంది నిరుద్యోగ యువకులకు ఆదర్శప్రాయుడు కావాలనీ, ఉపన్యసించారు. ఆ రోజంతా అక్కడ గ్రామఫోను రికార్డుల మోత దద్దరిల్లిపోయింది.

ఈ ప్రారంభం చూసి రాజయ్య తన పొట్టమీద ఎవరో కొట్టబోతున్నట్టు ఉలిక్కిపడ్డాడు. తన పిల్లలకి గంజినీళ్ళు కూడా కరువవుతాయని భయపడ్డాడు—అలా కాకూడదని ఆ వీధిలో ఆంజనేయస్వామికి దణ్ణమెట్టి కోరుకున్నాడు.

* * *

నెల తిరిగింది.

మొదట్లో ఏ మాత్రం ఉత్సాహంగాలేని రాజేశ్వరరావు వ్యాపారం కాస్త పుంజుకుంది. కాలేజీ స్టూడెంట్లు, ఉద్యోగస్థులు బట్టలు డ్రైక్లీనింగ్‌కి వెయ్యడం మొదలెట్టారు. తనజీవితం చీకటిమయం కాదని,వెలుగులోకి తనూ తొంగిచూసే అవకాశము వుందని—రాజేశ్వరరావు ఆశపడ్డాడు.

రాజయ్య సంపాదన మాత్రం తగ్గింది. రోజూ పదిపన్నెండు రూపాయలొచ్చే అతని సంపాదన ఐదారు రూపాయలకి పడిపోయింది. డ్రైక్లీనింగ్ మోజువల్ల కొందరు, త్వరగా తయారవుతాయని కొందరు, అతని ఖాతాదారులు డ్రైక్లీనింగ్‌కి వెయ్యడం మొదలెట్టారు. రాజయ్య కలవరపడ్డాడు. ఇహ తన జీవితం చీకట్లోకి వెళ్ళిపోతుందన్న భయం పట్టుకుందతన్ని.

మరికొన్నాళ్ళు పోయేటప్పటికి రాజేశ్వరరావుకి వ్యాపారం ఆశాజనకంగా కనబళ్ళేదు. మొత్తంమీద చూస్తే ఆ వూళ్ళో డ్రైక్లీనింగ్ అవసరం తక్కువే. పైగా రేట్లు జనానికి చాలా ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నాయ్. ఆ మాత్రం రేట్లు లేకపోతే తనకసలు కిట్టదు. అతని కుటుంబ వృత్తి బట్టలుతకడం కాదు. అంచేత ఇద్దరు జీతగాళ్ళని పెట్టుకోవాల్సి వచ్చింది.

వాళ్ళకి జీతాలివ్వాలి, కొట్టుకు అద్దె కట్టాలి, కరెంటు కట్టాలి, పంచాయతీ టాక్సులు కట్టాలి, మామూళ్ళు యివ్వకోవాలి. ఇవన్నీ కాకుండా బాంక్‌కి అప్పు తాలూకు వాయిదాలు కట్టాలి.

షాప్ పెట్టిన మూడు నెలలకే అతనికి వెయ్యి రూపాయల నష్టం వచ్చింది. తీరా దిగాక విరమించుకోడాన్కి వీల్లేదు. షో కేస్‌లకి, షాపు అలంకరణకి ఖర్చుచేసినదంతా వృధా అయిపోతుంది. పైగా అప్పటికే వెయ్యి రూపాయల నష్టం. అతనికి ఏం చెయ్యాలో తెలియడంలేదు. బెంగ పట్టుకుంది. అమ్మబోతే అడవి–కొనబోతే కొరివిలా వుంది అతనివ్యాపారం.

రాజయ్య కుటుంబాన్కి గంజికక్కూడా చాలడంలేదు అతని సంపాదన. చాలా ఆలోచించిన మీదట కొన్ని విషయాల్లోనైనా డ్రైక్లీనింగ్‌తో పోటీపడకపోతే తనకు మనుగడ లేదన్న నిర్ణయానికి వచ్చాడతను.

మర్నాడే ఆ ఊళ్లో వున్న మార్వాడీ దగ్గరకెళ్ళి ఎనిమిదొందలు ఎక్కువ వడ్డీకి అప్పు తెచ్చాడు. ఆ డబ్బుతో మరో ఇస్త్రీపెట్టె కొన్నాడు ఓ బల్ల కొన్నాడు. ఓ అద్దాల బీరువా కొన్నాడు.తన కాతాదారులకి త్వరగా బట్టలు అందించడానికి ఓ నౌకర్ని పెట్టాడు. ఇదంతా చేసినా రాజయ్య సంపాదన పదిహేను రూపాయలకి మించి ఏ రోజూ పెరగలేదు. అందులోనే జీతగాడికివ్వాలి, మార్వాడీకి వడ్డీ కట్టాలి. వెరసి ఫలితం — మళ్లీ మామూలే — తన కుటుంబానికి గంజి కోసం ఆరాటం.

ఆర్నెల్లు తిరిగేసరికి రాజయ్యకూ, రాజేశ్వర్రావుకీ—ఇద్దరికీ బతుకు శూన్యంగా కనిపించింది.

నాలుగు నెలలుగా బ్యాంక్‌కి వాయిదాలు కట్టలేదని రాజేశ్వర్రావు షాపులో షోకేసులు, డ్రైక్లీనింగ్ పరికరాలు బాంక్‌వారు తీసుకపోయారు. కోర్టుద్వారా....మిగిలిన డబ్బు ఇల్లు అమ్మి కడతానని అతని తండ్రి ఇచ్చిన హామీ ఫలితంగా ఇల్లు జప్తు చెయ్యకుండా వదిలిపెట్టారు.

మూడు నెలలు వరుసగా అసలు కాని, వడ్డీ కాని కట్టని నేరానికి రాజయ్య 'షాపులో' అద్దాల బీరువా, కొత్త ఇస్త్రీ పెట్టే కాకుండా అతని తండ్రిచ్చిన పాత ఇస్త్రీ పెట్టె కూడా మార్వాడీ పట్టుకుపోయాడు.

ఈ రెండు జరుగుతున్నప్పుడు గుళ్ళో ఆంజనేయస్వామి గుళ్ళోనే ఉన్నాడు. మరో భక్తుడి కోర్కెలు జాగ్రత్తగా వింటున్నాడు.

* * * *

ఆ రాత్రి భయంకరంగా వుంది.

ఉరుములు, మెరుపులే కాకుండా ఆకాశం పగిలినట్టు వర్షం కురుస్తోంది. రాజయ్య పిల్లలు చలికి వణుకుతూనే నిద్రరోతున్నారు.

అతనికి, పెళ్లానికి నిద్ర రావడం లేదు.

మర్నాటినుంచి గంజి సమస్య....లేదా మరో చాకలి దగ్గర అతను కూలీగా చేరాలి.

"మనం ఎవుళ్ళి కన్యాయం చేసాం మావా.... ఇలా గంజి కూడా నోచుకోకుండా పోతన్నం" అంది మాలచ్మి.

"అది మన తప్పుకాదే....డ్రైక్లీనింగ్ సాపుకి ఋణమిచ్చిన బాంకోళ్ళ తప్పు" అన్నాడు రాజయ్య.

"మద్దెలో ఆళ్లేం చేసారు?" మాలచ్మి అమాయకంగా అడిగింది. రాజయ్య నవ్వాడు—రహస్యాలన్నిటినీ ఛేదించిన వేదాంతిలా నవ్వాడు.

"ఒకూళ్ళో వంద రిచ్చాలున్నాయనుకో! ఆళ్ళు రోజుకి తలా ఆర్రూపాలు సంపాయిత్తారనుకో, రిచ్చా అద్దె రెండూ పోను, నాల్గురూపాయలు ఒక్కోడికి మిగుల్తాయి. దాంతో రిచ్చావోళ్ళు, ఆళ్ళ పెళ్ళాం పిల్లలు గంజితాగుతారు. అదే వూళ్ళోకి బాంకోళ్ళు అప్పులిచ్చి మరోవంద రిచ్చాలు అరిజెంటుగా దింపేశారనుకో— ఏటౌద్ది?"

మాలచ్మి తెల్లమొహంవేసింది. "ఎటౌద్దో నువ్వే జెప్పులందామె."

"ఒక్కసారిగా ఊల్లోకి మరో వంద రిచ్చాలొచ్చాయి కదాని రిచ్చా ఎక్కేనాయాళ్ళు పెరగరుకదా! ఒకేల ఆల్లని పెంచాలంటే రూపాయి తీసుకునే దూరానికి ముప్పావలా తీసుకోవాలి— అంటే అదే సొమ్మును రెండొందల మంది పంచుకోవాలి. అప్పుడు ఒక్కోడికి తలా మూడో నాలుగో వత్తాయి. అందుకని పాత రిచ్చావోల్లకీ కూడుండదు, కొత్తోల్లకీ ఉండదు. అదే రగస్యం."

మాలచ్మికేం అర్థంకాలేదు. అర్థమయినట్టు తలూపింది.

"నువ్వు బలే తెలివైనోడివి మావా! నాకు ఇంత ఆలోచన రాలేదు" అంది.

(విజయ డిసెంబరు 78)